

נר לשולחן שבת פרשת פקודי

גליון תשפ"ב! תשפ"ב

"ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם." (מי"א)

צדקה וזהב ומסירות נפש של יהודי צדיק

סיפר הגאון רבי יעקב סניידרס, אב"ד בזל, מעשה פלא בנטילת ידים: היה בעיר צעהלים יהודי בשם רבי יהודה פירסט, שנהג לעשות מסחר רק מה שהיה צריך להתפרנס לאותו שבוע, וכשהרוויח את הסכום הנצרך לו עזב את מסחרו וישב ולמד.

פעם היה בדרך לצורך מסחרו ולא היה לו מים לנטילת ידים. היה חם והוא היה צמא ועייף. היהודי שהתלווה אליו כרך ידיו ואכל, אבל הוא לא רצה להזדקק להיתרים ולא אכל. המשיכו בדרך עד שמצא באר. כשזלה מים בדלי היתה שם חתיכת זהב... שמח שמחה גדולה בחושבו שעתה יוכל ללמוד במנוחה זמן רב. כשהגיע לעיר, לפני שנכנס לביתו, הלך לבית הכנסת להתפלל. כשהיה בדרכו לצאת נתעורר ואמר: "ריבונו של עולם, אתה רוצה לשלם לי את שכר נטילת ידים עם הזהב?! לא ולא!" ונתן את הזהב לצדקה!

(זכר זאת ליעקב)

"איש אמונות זה משה, אף שהיה גזבר לעצמו, קרא לאחרים ומחשב על ידיהם... אסור לו לאדם לחשוך בכשרים ואסור לו להביא עצמו שיחשדוהו." (מדרש ש"ה)

הגה"צ רבי שלמה וולבה ששהה בעת מלחמת העולם השנייה בשבדיה שהיתה מדינה נייטרלית היה המתווך בין ועד ההצלה שבארה"ב לישיבת מיר בשנחאי ויפן. תחת ידו עברו סכומי עתק להחזקת הישיבה.

ידוע שהוא לא נגע בפרוטה לצורך עצמו, בעוד שהוא חי בעניות נוראה עד כדי רעב!

לימים אמרו גדולי תלמידי חכמים שבזכות נקיות מופלאה זו זכה לסייעתא דשמיא נפלאה בכל מעשה ידיו!

סיפר הגאון רבי חיים קריזווירט שהגאון רבי אברהם קלמנוביץ הראה למון הרב מבריסק בהתפעלות גדולה מכתב מפורט שקיבל ממנו אחר המלחמה ובו מפורט כל ההכנסות וההוצאות עד הפרוטה האחרונה.

(אגרות וכתבים" הקדמה)

השד"ר החשוד

היה זה בשנת תכ"ו - בעת הבלבול הנורא שעשה משיח השקר שבתי צבי וסיעתו - שהיו עיני כל ישראל מצפים לישועה כל שעה, עד שרוב העולם חשבו שלא תמשך הגלות אלא עוד שנה או שנתיים לכל היותר, על פי כמה אותות ומופתים וכתבים שונים כידוע ומפורסם בכל תפוצות ישראל...

ביני וביני בא שליח ארץ ישראל ועל פי פיתוי וחלקלקות לשונו של אותו שד"ר פיתה אחד מרבנן, שלא היה אמיד, שיכתוב נדבתו ורשם בפנקסו שיתן סכום של שני רייכסטלר כל שנה. ואומדנא ברורה שלא היה נותן סכום כזה גדול אם לא חישוב בדעתו שבמהרה נגאל ולא נצטרך יותר לגבות מעות ארץ ישראל... גם ידוע ומפורסם שהיו ישראל באותן שנים מפזרים ממון לרוב בלא טעם...

תיכף באותו שבוע נתחרט הנודר על נדבתו זו, אמנם מטעם אחר, כי בא משולח אחר, שד"ר צפת, החסיד רבי לייב, שהיה בבית דינו של הגאון מהורדנא, תלמיד חכם נאמן והוא גילה לו בסוד מסתורין על אותו שליח מירושלים... ותיכף נתחרט הרב הנודר על נדרו אפילו לשעתו...

וסיפר דבריו לפני החכם המקובל האלוקי רבי יעקב ששפורטס והתיר נדרו. נשאל ה"נחלת שבעה", אם הוי התרה או לא ומחוייב ולקיים נדרו.

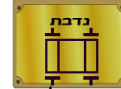
שלושה דברים שמע משה מהקב"ה והרתיע לאחוריו... כיון שאמר לו: "ונתנו איש כופר נפשו" אמר משה: מי יוכל לתת כופר נפשו?! אמר לו ה' איני מבקש לפי כחי אלא לפי כוחם - "זה יתנו כל העובר על הפקודים, מחצית השקל". (אמר רבי יהודה ב"ר סימון בשם רבי יוחנן: שמות רבה פקודי)

פעם באו אל הצדיק רבי יעקב שמשון משפיטובקה בבקשת רחמים על אחד שעמד לדין קשה, עלולים היה לדון אותו למוות. אמר הצדיק שיתנו צדקה והישועה בוודאי תבוא. האנשים ששמעו זאת לא הבינו את הקשר בין הצדקה למקרה של הנידון למוות.

מקום המשפט היה בנמל יפו. בכדי להגיע אל בית המשפט היו צריכים לעבור דרך מדרגות וגשר עץ. כאשר שליח בית הדין עלה במדרגות ובידו המסמכים של אותו הנידון נשברו המדרגות והשליח עם הניירות טבעו בים, כך נתבטל המשפט.

כאשר סיפרו זאת לרבי משפיטובקה אמר: הלא הטעמים שבפסוק "פתוח תפתח את ירך" הם 'דרגה תביר', על כן אם מקיימים את ה'פתוח תפתח' גורמים ל'דרגה תביר'.

(מעשה שסיפר הגה"ח הרב חיים שאול ברוק - מתוך ספר זכרון עליו)

בעיר טרנפול, בבית המדרש של הרב קלוגהפט היה מתפלל עשיר ושמו רבי ירחמיאל שמרמל, והיה זר עם אשתו בעיר שלושים שנה ולא היו להם ילדים. תרם לבית המדרש ספר תורה, שיהיה לו יד ושם. אחר כך היתה לו מחלוקת עם אחד המתפללים, לכך עזב לבית מדרש אחר וספר התורה נותר במקומו הראשון.

במשך השנים היו כמה פעמים פסולים בספר התורה הזה, והקהל היה משלם לסופר את התיקונים, גם קנו לו מעיל חדש. ובכל פעם היו הגבאים הולכים לרבי ירחמיאל זה ומבקשים ממנו שישלם דמי התיקון ולא היה רוצה לשלם. אמר בפה מלא שהוא נתן את ספר התורה לבית המדרש.

עתה יותר משלש שנים רבי ירחמיאל הלך לבית עולמו. בא לפנינו חותנו ודורש לקחת את הספר לכפר בו הוא גר, ויש לו עדים שכן היה רצון חתנו.

השיב הגאון רבי חיים ברלין: איני מבין כלל, הנה אם האדם התורם בעצמו היה בא לקחת את הספר שתרום היה עלינו לחקור ולדון אם דעתו היתה להקדישו לציבור או לא היתה דעתו להקדישו, ואז עדים היו מועילים להעיד בדבר, אבל עתה שכבר נפטר, אפילו אם העדים היו אומרים שלא הקדיש את הספר לציבור, מה יועילו בעדותם, וכי חותנו יורש אותו, איך יוכל להוציא את ספר התורה מבית הכנסת!?

(שו"ת "נשמת חיים" ח"מ נ"ז)

"את בגדי השרד לשרת בקדש". (ל"ט מ"א) אחד הקים גמ"ח בישיבה לצורך חתנים, כיון שכל חתן בישיבה לובש פראק בחתונתו ולאחר מכן אינו לובש עוד. לכן פירסם שכל מי שבידו פראק שאינו צריך יואיל בטובתו לנדבו לגמ"ח חתנים, וכל חתן יוכל לשאול פראק ליום שמחתו, וכן עשו ונאספו כמה מלבושי כבוד. והנה עכשיו הוא שם לב שאחד הרמ"ם בישיבה לובש בפראק ישן ובלוי, שאינו ראוי לפי כבודו.

שאל, האם מותר לו לתת את אחד הפראקים לר"מ הזה. מצד אחד, הבגד לא יעמוד יותר לצורך הגמ"ח כפי שנדבחו, אך מצד שני, אולי עדיף ככה, כי חתן יש אחד או שניים בחודש וזה הר"מ ילבשנו בכל עת ושעה.

תשובה: הדבר מותר כיון שהוא בגדר עני ולמצוה יחשב, כלל הוא שמי שהפריש מעות צדקה מותר לגבאי לשנותו לדבר מצוה, כאשר לא נדבו לעניים מסויימים. (שארית אברהם" יו"ד כ"ג)

"בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על הפקדים מבו עשרים שנה ומעלה".
(ל"ח כ"ו)

להבדיל - בני ישראל בכל תפוצות הגולה נאלצו לשלם מיסים מנהגו שחייב אדם ליתן מס מכל אשר לו בידו, טמון וגלוי.
(מהר"ל קכ"א)

עניני מיסים הולכים אחר המנהג הקבוע בעיר שעשו ג' פעמים. (רמ"א ח"ו פ"ק ס"ג)
תכשיטי זהב וכסף, אבנים טובות ומרגליות, הן בפני עצמן, הן המחוברים בבגדים, בחגורות או בכובעים, אם מעט אם הרבה, אף אם הם מתוקנים לאשתו לבניו ולבנותיו. מכולם נוהגים במדינת אוסטריין ואגפיה לחשב אותם ולתת מהם מס.

אע"פ שמתוך תשובת מקצת הגאונים משמע שפטורים מן המס, שהרי אין עושים מהם רווחים, מכל מקום המנהג לחייבם. ונראה הטעם למנהגו: משום שכסף, זהב ואבנים טובות קופצים עליהם לקנותם והמקח והממכר בהם חזק מאד. לכך אם נפטור אותם מהמס, יש לחוש לרמאים שיקנו אבנים טובות ותכשיטים בזמן חישוב המס. וכעבור הזמן הזה, כאשר תגיע לידם הלוואה טובה, או סחורה לענין, ימכרו את התכשיטים הללו ברווח יפה...

למעשה, הואיל ולפי דעת הגאונים אין לחייבם במס, נהגו להקל בחישוב הערכתם ובנתינתם. לדוגמא, תכשיטי כסף מלאכת אומן עביר חצי ליטרה ... אבנים טובות אין להן קצבה ונראה שיש להעריך אותן כמו שהיו שווים בעיני רואיהם ובשער הזול באותה עיר שהם שם.

דבריו אלו פסק הרמ"א: 'תכשיטים נותנים מהם מס, אבל אינו כל כך כמו שאר ממוין'.
(ח"ו פ"ק ס"ג)

תשובה: כיון שנדר על דעת כן שתהיה גאולה במהרה לא חל נדרו, ואע"פ שתמיד אנו אומרים שדברים שבלב אינן דברים, בנדרים הוי דברים, כי במחשבתו תליא. ובוודאי כאן, שכל העולם היו בטוחים שהגאולה תגיע בזמן מועט, ועל זמן כזה מועט ודאי תועיל התרה, אפילו שלא בפניו של אותו שד"ר.

גם כיון שלא הוציא מילותיו מפיו אלא רק כתב חיובו בפנקס אין כאן "כל היוצא מפיו יעשה". אכן למעשה בנידון דידן אין צריך לכל זה אחר שכבר הותר הנדר. (שו"ת "נחלת שבעה" פ"א וקיצרתי)
גב. ידועים דברי ה"שבות יעקב" שחולק על חידושי אלו א. דברים שבלב אינם דברים לבטל דברים. ב. נדר בכתב הוי נדר. (ח"א ע"ב)

גבאי צדקה שציווה לפני מותו שיתנו בניו עשרים זהובים מעזבונו לקופת הצדקה, כי פשע לפעמים על ידי שכחה ולפעמים במזיד ולא כתב בפנקס את ההכנסות של הצדקה ורוצה להחזיר ממון הקדש. היורשים מתנגדים לזה בטענה שלא להחזיק את אביהם כגנב... וגם אין אדם משים עצמו רשע.

פסק הגאון רבי יהודה אסאד שאין בדברי היורשים כלום. אדם שעושה תשובה לא אומרים שהוא 'משים עצמו רשע'. גם נאמן במיגו, שהיה יכול לצוות ליתן סך זה לעילוי נשמתו, בלי לנמק מדוע ולמה. כבוד אביהם הוא קיום צוואתו! (שו"ת מהר"י אסאד ח"ג מ"ו)

אמנם באמת תמוה, אם אותו אדם עשה תשובה למה לו לצוות ליורשיו שיתנו לאחר מותו, למה שהוא לא יקיים את מצוות השבת הגזילה בעצמו בחייו?!... ובדוחק ניתן ליישב הדבר. (תמיהת הגאון רבי יעקב בלוי - "צדקה ומשפט" ז' ס"ק ל"ה)

הכלל הזה לא נהג בכל המדינות. לדוגמא, הנה נוסח שבועה מאיטליה:
"זו השבועה נוהגת במדינת ונציה: שתגיד לי ולפלוני כל מה שיש בידך מלבד מטלטלין, כלי בית ותכשיטין". עולה מכאן שתכשיטים אינם בחיוב המס.
(לקט ישר"ח"ב)

בגדים, כלי מיטה וחדר המגורים, כמו וילון, אפילו אם הם חשובים ויקרים מאד, אין נוהגים לתת מהם כלום, כיון שאין מרוויח מהם דבר. וגם הם עומדים להתבלות ונמצא הקרן כלה.

ספרים, כל שכן שאין נותנים מהם מס, מהטעמים שהזכרנו. עוד טעם, שאם יתחייבו במס, מכשילים לעתיד לבוא, שימנעו לשכור סופרים לכתוב ספרים.
(תרומות הדש"ן שם)

נוסח תקנת עיר: "כלים שנשתמש בהם בביתו, הבית שהוא דר בו, ספרים ובגדים אינם בכלל נתינת המס!"
(מהר"י וייל פ"ד)

נסיים במסר חזק מהגאון רבי יוסף צבי דינר, ראב"ד לונדון

ספר שמות מסיים בפסוק "כי ענן ה' על המושכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם". לכאורה, הרי פסוק זה מתאר מאורע שכבר היה, ומדוע נאמר בו לשון עתיד? הלא מתאים יותר היה לכתוב "זאש היתה לילה!"
נראה לומר על דרך רמז, כי הכתוב מבקש ללמדנו כי אם נעשה את המוטל עלינו, ונשמור על מסורתנו ותורתנו - אזי אש קודש תאיר לנו את השכנת הלילה, והשגחתו ואורו של הקב"ה תהלך לפנינו גם בגלות!
(מקדש הלוי"ו מ"ז)

מעולם לא ראינו ולא שמענו קהל מישראל שאין להם קופה של צדקה. (רמב"ם ה' מתנו"ע ט"ו ג) צריכים הגבאים להיות נאמנים וחכמים. (רמ"א ר"ו א') ונבונים. (שור שם) ידועים. (רמב"ם שם) כל שאינם נאמנים אסור ליתן צדקה על ידם! (טשו"ע שם, רמ"ט ז)

רשאי גבאי צדקה לנכות הוצאות שהיו בשל הצדקה. ובמקום לעז צריך ליתן דו"ח על כך. כל זה בהוצאות רגילות, אבל הוצאות שאינם רגילות, צריך תמיד להודיע. ("צדקה ומשפט" ז' כ"ג)

נתן לעני כסף והעני התעשר פתאום, אע"פ שלא השתמש עדיין במעות הללו, אין העני צריך להחזיר את הכסף לתורם, אלא זכה בהם. (הגהות "בית לחם יהודה" ר"ו ו')

כיון שמיד שנתן לעני קיים מצות צדקה ונעשתה מצוותו זכה העני ויורשיו אחריו בכסף. (שו"ת הת"ס י"ד רל"ח) ויש חולקים בזה.

כאשר נדר לתת לעני כסף והעני התעשר, יתן את הכסף לעני אחר ואין צריך התרה לנדרו. (הסכמת הפוסקים)

הנותן סלע לצדקה על מנת שיחיה בני - בזכות המצוה - הרי הוא צדיק גמור - קיים את מצות בוראו שציווהו לעשות צדקה והמצוה שעשה היא מצוה שלימה. (פסחים ה) אמר ה"חזון איש" כי חידוש זה כתוב רק במצות צדקה!
(הגר"מ מן: "מעשה איש" ח"א)